

מי מתאים ל'פרופיל המדע והטכנולוגיה'? הבדלי אישיות בחינוך העל-יסודי

מחקרים מעטים עד כה התמקדו בתפקיד שמשחקת האישיות של התלמיד בבחירת מקצועות לימוד בבתי ספר תיכוניים. עם זאת, ניתן להניח, כי קיים קשר בין הבחירה לבין אישיות התלמיד. באופן כללי, התיאוריה של הזהויות התעסוקתיות, שפותחה על ידי הולנד (Holland, 1997), טוענת כי האינטרסים התעסוקתיים מהווים ביטוי לאישיות. הולנד מבחין בין ששה סוגים של התעניינות תעסוקתית, המסבירים את ההעדפות התעסוקתיות:

- אינטרסים מציאותיים: העדפה לעבודת מעשית עם ציוד, מכונות או בעלי חיים; דגש על המוחשי, לעומת רעיונות או קשרים בין-אישיים.
- אינטרסים חקרניים: העדפה לפתרון בעיות מתמטיות ומדעיות, גישה רציונלית-מדעית, דגש על פעילויות חשיבה, חקר, ניסויים.
- אינטרסים אמנותיים: העדפה לפעילויות אמנותיות יצירתיות, דגש על אקספרסיביות, אינטואיציה, מקוריות ואוטונומיה אישית.
- אינטרסים חברתיים: העדפה לתחומי סיוע לאחרים, דגש על קשרים בין-אישיים ואימון.
- אינטרסים של יזמות: העדפה להנהגה ושכנוע, נכונות לקחת סיכונים, פן תחרותי.
- אינטרסים קונבנציונליים: העדפה לעבודה מסודרת, לפי כללים ברורים, כגון עבודה עם מספרים, הימנעות ממצבי אי-ודאות ופעילות ללא קווים מנחים חד-משמעיים, דגש על הצד הארגוני.

אנשים נוטים לבחור בסביבת עבודה, שבה האינטרסים שלהם יבואו לידי ביטוי. כמו כן, ניתן לצפות כי בחירה זו תושפע ממאפייני האישיות. מקובל לדבר על "חמש התכונות הגדולות" המרכיבות את האישיות: מוחצנות; נועם הליכות; מוכוונות/מצפוניות; יציבות רגשית (או לחליפין נירוטיות); פתיחות מחשבתית/אוטונומיה. מחקרים קודמים הצביעו על הקשר בין מוחצנות לאינטרסים חברתיים ולאינטרסים של יזמות ובין פתיחות לאינטרסים אמנותיים וחקרניים.

בחירת המקצועות בבתי ספר תיכוניים חשובה משום שהיא מכוננת את התלמידים למסלול זה או אחר של השכלה גבוהה. לכן, תלמידים מקבלים ייעוץ מיועצים, ממורים ומהורים. מטרת המחקר הנוכחי לבחון את השפעת מאפייני האישיות של התלמידים על בחירת מקצועות הלימוד. המחקר נערך בקרב תלמידי כיתות ט' (גיל ממוצע 15) בבתי ספר בהולנד. בסוף כיתה זו תלמידים אמורים לבחור באחד מארבעת מסלולי המקצוע: מדע וטכנולוגיה (מתמטיקה, כימיה, פיזיקה); מדע ובריאות (מדעים, דגש על ביולוגיה); כלכלה וחברה (מתמטיקה יישומית, כלכלה, היסטוריה); תרבות וחברה (מתמטיקה יישומית, שפות, היסטוריה). ניתן לבחור גם בשילוב של שני מסלולים (בדרך כלל מדובר בשני מסלולי מדע או בשני מסלולי חברה; רק כ-1% מהתלמידים בוחרים באפשרות זו).

התקציר מבוסס על המאמר:

Korpershoek, H., Kuyper, H., van der Werf, G., & Bosker, R. (2010). Who 'fits' the science and technology profile? Personality differences in secondary education. *Journal of Research in Personality*, 44(5), 649-654.

בדרך כלל מדובר בשני מסלולי מדע או בשני מסלולי חברה; רק כ-1% מהתלמידים בוחרים באפשרות זו).

תוצאות המחקר מצביעות על הבדלים משמעותיים במאפייני האישיות של התלמידים, שבחרו במסלולים שונים.

- מסלולי מדע מושכים תלמידים מופנמים יותר. לעומת זאת, מסלולי חברה מושכים תלמידים מוחצנים. נמצא קשר שלילי בין מוחצנות לבין בחירה במקצועות מתמטיקה ומדעים.
- ככל שמסלול קשור פחות למדע, כך הוא מושך יותר את התלמידים שמתאפיינים ברמה נמוכה, יחסית, של מכוונות ויציבות רגשית. לעומת זאת, ככל שמסלול הוא מדעי יותר, כך עולה רמה של מכוונות ויציבות רגשית בקרב התלמידים שבחרו בו. לעומת זאת, במסלולי חברה, היציבות הרגשית של התלמידים בדרך כלל פוחתת, בהשוואה למסלולי המדע.
- נמצא כי התלמידים שבחרו במסלול של חברה ותרבות מתאפיינים ברמת נועם הליכות גבוהה יותר מאשר התלמידים שבחרו במסלול של חברה וכלכלה.
- מחקר הראה, כי השפעת המאפיין האישיותי של אוטונומיה/פתיחות על בחירת תחום הלימודים קשורה למגדר. בנים הבוחרים במסלול של מדע וטכנולוגיה ובמסלול כלכלה הם בעלי רמה נמוכה יותר של אוטונומיה מאשר בנות. זאת, לעומת המצב במסלול של חברה ותרבות. ייתכן שהבדל זה קשור בכך, כי רק מעט בנות בוחרות במקצועות מדעיים ומתמטיים ולכן בחירה זו דורשת אוטונומיה גבוהה. מצב דומה מאפיין את הבנים הבוחרים ללמוד במסלול חברה ותרבות.

ממצאי המחקר מצביעים על כך, שיש למקד את מאמצי הייעוץ וההכוונה בבחירת תחומי לימודים וקריירה, שיתאימו למאפיינים האישיותיים של התלמידים. חשוב להשיג את ההתאמה כבר בבתי הספר, משום שבחירת תחום הלימוד מגבילה את האפשרויות העתידיות של התפתחות קריירה.